INNOVATIVE PUBLICATION
Journal of Effective Learning and Sustainable Innovation
Vol.4 №11 (2026). NOVEMBER
innovativepublication.uz

THE ESSENCE OF O‘LMAS UMARBEKOV’S NOVELLAS

Student, Uzbek Language and Literature Program
Faculty of Philology, Jizzakh State Pedagogical University named after Abdulla Qodiriy

O‘ng‘arova Elmira

Abstract

This article analyzes the relationship between individuals and society in *Sevgim, sevgilim* (*My Love, My Beloved*), a novella by O‘lmas Umarbekov, a People's Writer of Uzbekistan. Through the characters of O‘ktam and Oypopuk, the work reveals conflicts involving personal freedom, social responsibility, societal norms, and love. The article also examines the psychological states of the characters, their relationships with society, the depiction of tragedy, and the literary devices employed in the novella.

Keywords: O‘lmas Umarbekov, *Sevgim, sevgilim*, novella, individual and society, character portrayal, literary analysis, love, tragedy.

O‘LMAS UMARBEKOV QISSALARI MOHIYATI

Abdulla Qodiriy nomidagi
JDPU Filologiya fakulteti
O‘zbek tili va adabiyoti yo‘nalishi talabasi
O‘ng‘arova Elmira

Annotatsiya: Ushbu maqolada O‘zbekiston xalq yozuvchisi O‘lmas Umarbekovning “Sevgim, sevgilim” qissasida inson va jamiyat munosabatlari tahlil qilinadi. Asarda bosh qahramon O‘ktam va Oypopuk timsolida shaxsiy erkinlik, jamiyat oldidagi burch, ijtimoiy me’yorlar va sevgi borasidagi ziddiyatlar ochib berilgan. Shuningdek, qissa qahramonlarining ruhiy holati, ularning jamiyat bilan munosabati, asardagi fojia tasviri hamda badiiy tasvir vositalari tahlil etiladi.

Kalit so‘zlar: O‘lmas Umarbekov, “Sevgim, sevgilim”, qissa, inson va jamiyat, qahramonlar tasviri, badiiy tahlil, sevgi, fojia.

Kirish. O‘zbek adabiyotining turli yo‘nalishlardagi ijodkorlari: shoir, nosir, dramaturg, publitsist va tarjimonlari bor, ularning har birining o‘ziga xos o‘rni bor,

albatta. Xalq orasida o‘zining serqirra ijodi bilan, ayniqsa, “Odam bo‘lish qiyin”, “Qiyomat qarz”, “Fotima va Zuhra” kabi asarlari bilan tanilgan adib O‘lmas Umarbekov ham ana shunday adabiy jarayonda o‘zining munosib o‘rniga ega bo‘lgan ijodkorlar sirasidandir.

O‘lmas Umarbekov o‘zbek adabiyotida o‘ziga xos uslubi, inson qalbining eng nozik qatlamlarini ochib bera olish mahorati bilan tanilgan yozuvchidir[1]. Uning asarlari har bir kitobxon qalbiga birdek yoqadi. U o‘z asarlarida odatiy hayot manzaralari va oddiy kishilar taqdiri orqali butun bir davr ruhini, insonning ichki kechinmalari va jamiyat bilan o‘zaro murakkab munosabatlarini tasvirlashga muvaffaq bo‘lgan. Adibning 1963-yilda yozilgan “Sevgim, sevgilim” qissasi muallif ijodida muhim o‘rin tutadi. Qissa nashr etilgan davridayoq katta qiziqish uyg‘otgan va kitobxonlar orasida qo‘ldan-qo‘lga o‘tgan[2]. Asarda oddiy bir qishloq hayoti fonida ikki yosh qalb – O‘ktam va Oypopukning sevgisi, ularning jamiyat bilan bo‘lgan murakkab munosabatlari tasvirlanadi. Qissasidagi inson va jamiyat munosabatlari, qahramonlarning ichki kechinmalari, ularning jamiyat oldidagi majburiyatlari va shaxsiy istaklari o‘rtasidagi ziddiyatlar kabi masalalar kitobxon e’tiborini tortadi.

Adabiyotlar tahlili. O‘lmas Umarbekov ijodi o‘zbek adabiyotshunosligida bir necha bor tadqiq etilgan[3]. Adibning “Odam bo‘lish qiyin” romani, “Yoz yomg‘iri”, “Urush farzandi” kabi asarlari ilmiy jihatdan tahlil qilingan. Shuningdek, “Sevgim, sevgilim” qissasi ham alohida tadqiqot obyektiga aylangan. Ushbu asar badiiy tuzilishi, qahramonlar psixologizmi va muammolari bilan olimlar e’tiborini tortib keladi. Tadqiqotlarda O‘lmas Umarbekov qissalarida oddiy insonning murakkab taqdiri orqali butun bir davrning ijtimoiy-axloqiy masalalari, qissa qahramonlarining ruhiyati, asardagi fojia tasviri va badiiy tasvir vositalari tahlil qilingan[4]. Xususan, “Sevgim, sevgilim” qissasini tadqiq etishda bir qancha manbalarga tayaniladi. Shuningdek, qissaga bag‘ishlangan taqrizlarda asarning mavzu va g‘oyaviy yo‘nalishi, qahramonlarning o‘zaro munosabatlari va ularning taqdiri yoritilgan. Yangi davr nashrlarida ham bu qissaga bo‘lgan qiziqish saqlanib qolgan. Zamonaviy adabiyot tadqiqotlarida O‘lmas Umarbekov asarlari insoniy munosabatlar, ichki kechinmalar va hayot falsafasini aks ettiruvchi muhim manba sifatida baholanadi[5].

[1] Umarbekov O‘. O‘lmas Umarbekov – so‘z ustasi, “Sharq yulduzi” jurnali, 2005, 3-son, 45-bet.
[2] Umarbekov O‘. “Sevgim, sevgilim”: qissa. – Toshkent: Adabiyot va san’at nashriyoti, 1970. – 3-bet (muallifning so‘zboshisi).
[3] Qurbonov T. O‘zbek adabiyotida qissa janrining taraqqiyoti. – Toshkent: Fan, 1985. – 112-119-betlar.
[4] Ergashova M. “O‘lmas Umarbekovning “Sevgim, sevgilim” qissasida badiiy tasvir vositalari. “O‘zbek tili va adabiyoti” jurnali, 2022, 4-son, 67-70-betlar.
[5] Jo‘rayev N. XX asr o‘zbek nasri: inson va dunyo talqini. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2018. – 204-210-betlar.

Natija. 1. Qahramonlar va jamiyat: Qissaning bosh qahramoni O‘ktam – shaharda o‘qib, qishloqqa agronom bo‘lib kelgan yosh yigit. Uning qishloq jamiyatiga moslashishi, yangi muhitda o‘z o‘rnini topishi asosiy syujet yo‘nalishlaridan biridir. Oypopuk esa urushda otasidan ayrilgan, Usmon aka tomonidan tarbiyalangan qiz. Uning jamiyat oldidagi burch hissi va shaxsiy istaklari orasidagi ziddiyat asar markazida turadi. Qishloq ahli, rais, qo‘ni-qo‘shnilar – bularning barchasi qahramonlar taqdiriga bevosita ta’sir ko‘rsatadi.

2. Shaxs va jamiyat to‘qnashuvi: Qissada asosiy ziddiyat sevgi va jamiyat an’analari, qoidalari o‘rtasida namoyon bo‘ladi. Oypopuk o‘zini tarbiyalagan Usmon akaga bo‘lgan fidoyiligi tufayli sevgisidan kechishga tayyor bo‘ladi. Uning “qil ustida” turgan taqdiri aynan jamiyat va shaxs manfaatlari to‘qnashuvining natijasidir. O‘ktam esa birgina ehtiyotsizligi tufayli sevgan qizini butun umrga yo‘qotadi, bu esa jamiyatda shaxsga qo‘yiladigan talablar va ularni bajara olmaslik oqibatlarini ko‘rsatadi.

3. Badiiy mahorat: Yozuvchi qahramonlar ichki dunyosini ochishda portret, peyzaj va badiiy detal vositalaridan unumli foydalangan. Oypopuk timsoli “osmondagi oppoq bulut” metaforasi orqali tasvirlanadi. Uning begunohligi, sofligi va ayni paytda zaifligi holatlar vositasida mukammal ifodalangan. Yozuvchi qahramonlarni bir-biriga qarama-qarshi qo‘yish orqali fojianing tabiiy rivojlanishiga erishgan[6].

Muhokama. “Sevgim, sevgilim” qissasidagi inson va jamiyat munosabatlari murakkab va ko‘p qirrali ekanligi bilan ajralib turadi. Bir tomondan, jamiyat qahramonlarni ma’lum qoidalarga amal qilishga majbur qiladi. O‘ktamning otasi tomonidan qishloqqa yuborilishi, Oypopukning Usmon akaga qarzdorlik tuyg‘usi – bularning barchasi jamiyatning shaxsga ta’sirini ko‘rsatadi. Ikkinchi tomondan, qahramonlarning shaxsiy istaklari va his-tuyg‘ulari jamiyat tomonidan belgilangan chegaralarni buzishga intiladi. Aynan shu ikki kuch o‘rtasidagi nomuvofiqlik asardagi fojiaga olib keladi.

Adabiyotlarda qissa haqidagi fikrlar turlicha. Ba’zi tadqiqotchilar asarni “detektiv asar” deb tavsiflagan bo‘lsa, boshqalarda u “sevgi haqidagi asarlarning sarasi” sifatida baholanadi[7]. Haqiqatan ham, qissada sirlilik unsurlari bo‘lsa-da, asosiy e’tibor qahramonlarning psixologik holatiga, ularning ichki kechinmalariga qaratilgan. Yozuvchi o‘z asarida oddiy bir sevgi hikoyasi orqali jamiyatning butun bir tizimini – uning qonun-qoidalari, urf-odatlari, insonlar o‘rtasidagi munosabatlar tizimini ko‘rsatib bergan.

[6] Umarbekov O‘. “Sevgim, sevgilim”: qissa. – Toshkent: Sharq, 2005. – 28-29, 55-56-betlar.
[7] Hamroyev A. “Sevgi fojiasi yoxud bir qissa haqida mulohaza” // “O‘zbekiston adabiyoti va san’ati” gazetasi, 1965-yil, 12-mart, 3-bet.

“Sevgim, sevgilim” qissasi markazida Oypopuk obrazi turadi. Uning taqdiri orqali O‘lmas Umarbekov ayolning burch, sadoqat va sevgi o‘rtasidagi murakkab tanlovini badiiy ifodalaydi. Oypopuk o‘zini tarbiyalagan Usmon akaga bo‘lgan qarzdorlik hissi tufayli sevgan yigitidan voz kechadi. U jamiyat aytgan “nomus”, “andisha”, “qarzdorlik” kabi tushunchalarning qurboniga aylanadi. Uning fojiasi – o‘z baxtiga qo‘l cho‘zishga jur’at eta olmaslik, ichki erkinlikning yo‘qligidir.

Bu obrazni O‘lmas Umarbekovning “Odam bo‘lish qiyin” romanidagi Sayyora bilan solishtirish qiziq. Sayyora ham jamiyat bosimiga uchraydi, ammo u Oypopukdan farqli ravishda kurashadi. U sevgisini himoya qiladi, o‘z qadr-qimmatini biladi va tuzumga qarshi chiqishga tayyor. Oypopuk – itoat va qurbonlik timsoli bo‘lsa, Sayyora – iroda va kurash ramzidir.

Pirimqul Qodirovning “Erk” qissasidagi Roziya bilan taqqoslash ham o‘rinli. Roziya ham oilaviy ziddiyatda o‘z “erk”ini (ixtiyorini) saqlashga harakat qiladi. U dunyoqarash farqlariga qaramay, oila baxti uchun kurashadi. Oypopuk esa o‘z ixtiyorini butunlay burchga topshiradi. Roziya yechim izlaydi, Oypopuk esa taqdirga bo‘ysunadi.

Umuman olganda, ushbu qiyoslar shuni ko‘rsatadi: Oypopuk – o‘zbek nasridagi an’anaviy burch hissi ezgan, o‘z baxtidan kechgan ayolning eng ta’sirchan badiiy timsollaridan biridir.

Xulosa. O‘lmas Umarbekovning “Sevgim, sevgilim” qissasi inson va jamiyat munosabatlarini yorqin ifodalagan badiiy asardir. Qissada sevgi tuyg‘usi jamiyat talablari, an’analari va qoidalari bilan to‘qnashganda yuzaga keladigan fojia mahorat bilan tasvirlangan. Yozuvchi qahramonlarning ichki dunyosini ochishda portret, peyzaj va detal kabi badiiy vositalardan samarali foydalangan. Asardagi qahramonlar timsolida har bir insonning jamiyat oldidagi mas’uliyati va shaxsiy erkinligi o‘rtasidagi ziddiyat aks etgan.

“Sevgim, sevgilim” qissasi nafaqat sevgi haqidagi ta’sirchan hikoya, balki inson va jamiyat munosabatlarining murakkab tabiatini ochib beruvchi falsafiy asardir. Ushbu asar o‘zbek adabiyotining nodir durdonalaridan biri sifatida o‘z ahamiyatini saqlab qoladi va kelajak avlodlar uchun muhim ma’naviy manba bo‘lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Umarbekov O‘. Sevgim, sevgilim: Qissa. – Toshkent: Adabiyot va san’at nashriyoti, 1970. – 124 b.
2. Umarbekov O‘. Sevgim, sevgilim: Qissa. – Toshkent: Sharq, 2005. – 112 b.
3. Qurbonov T. O‘zbek adabiyotida qissa janrining taraqqiyoti. – Toshkent: Fan, 1985. – 150 b.

4. Ergashova M. O‘lmas Umarbekovning “Sevgim, sevgilim” qissasida badiiy tasvir vositalari // O‘zbek tili va adabiyoti jurnali. – 2022. – №4. – B. 66-71.
5. Jo‘rayev N. XX asr o‘zbek nasri: inson va dunyo talqini. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2018. – 320 b.
6. Hamroyev A. Sevgi fojiasi yoxud bir qissa haqida mulohaza // O‘zbekiston adabiyoti va san’ati gazetasi. – 1965. – 12 mart. – B. 3.
7. Umarbekov O‘. O‘lmas Umarbekov – so‘z ustasi // Sharq yulduzi jurnali. – 2005. – №3. – B. 44-48.